

Arkiver og Genealoger.

Af Gerhard L. Grove.

I de sidste Aar har der i tyske Arkivkredse været ført en levende Diskussion om Arkivernes Benyttelse i den genealogiske Forsknings Tjeneste, om hvorvidt Arkiverne bør være aabne for denne, om hvorvidt Arkivernes Embedsmænd er forpligtede eller berettigede til at besvare indkommende Spørgsmaal fra søgende Genealoger eller Personalhistorikere (der i Reglen sidestilles med Genealogerne), og om dette i bekræftende Fald bør ske i eller udenfor Kontortiden og mod eller uden Honorar.

Flere af disse Forhandlinger har saa stor Interesse ikke blot i Arkivkredse, men ogsaa for alle Genealogiens og Personalhistoriens Dyrkere, at en kortere Redegørelse for, hvorom disse Forhandlinger hovedsagelig har drejet sig, og nogle Betragtninger over de forskellige Arkivarers Hovedstandpunkters Berettigelse overfor Genealogerne, turde være paa sin Plads ogsaa i vort personalhistoriske Tidsskrift, saa meget mere som Spørgsmaalet ogsaa om de norske og danske Arkivers Stilling til genealogiske Undersøgelser under den sidste tyske Arkivdag i Lübeck 1908, der gæstfrit stod aaben for flere danske Arkivembedsmænd, blev bragt frem af Rigsarkivar, Dr. jur. *Secher*. I et Foredrag, der har vakt megen Opsigt i Tyskland, talte denne nemlig energisk den samvittighedsfulde Personalhistorikers Sag og fremhævede, at vore Arkivers Imødekommenhed overfor Genealoger og Personalhistorikere havde baaret rige Frugter i den dansk-norske personalhistoriske Literatur, der for en stor Del hvilede paa solide Forarbejder og havde bidraget til at brede Interessen for Arkiverne i videre Kredse.

Paa et Arkivmøde i Bamberg i 1905 indledede Stadsarkivaren i Erfurt Dr. *Overmann* Themaet om Arkivernes Benyttelse af genealogiske Forskere og paapegede, hvorledes Arkivaren let kom i en vanskelig Stilling, naar han ikke fandt alle Genealogens Fordringer berettigede, idet det kunde se ud, som om han vilde unddrage sig et ham paahvilende ubehageligt Arbejde. Arkivets Pligter og Opgaver i saa Henseende trængte til at klares.

Han oplæste et Postkort fra en naiv Genealog til hans Arkiv, der i Oversættelse lyder: Jeg anmoder Deres Højvelbaarenhed ærbødigst om at undersøge Deres Arkivs Skatte og i første Række Krøniker, Jordebøger, Lister over Borgere og Raadmænd, Raadsprotokoller, Bysbøger, Skattebøger, „Schöffenbücher“, „Erb- und Zins“-Registre og prøve, om Navnet X forekommer i dem, og velvilligst meddele mig Resultatet. Idet jeg paa Forhaand forbindtligst takker og med udmærket Højagtelse X.

X troede aabenbart, at det hørte til Arkivarens Embedspligter at tage sig af denne Undersøgelse, uden at tænke paa, at den kunde tage hans hele Tid Uger eller Maaneder igennem. At dette turde være en Misforstaaelse, kan man nemt være klar over. Men hvor vidt gaar Arkivets Pligter?

Dr. *Overmann* præciserer, at det er Arkivets Pligt at give den genealogiske Forsker, der *personlig* indfinder sig, den samme Hjælp som andre Benyttere af Arkivet, navnlig ved at udsøge og forelægge ham Materialet og give de fornødne Vink til Benyttelsen heraf, men at Opgaven ved *skriftlige* Forespørgsler hovedsagelig maa indskrænkes til at meddele, om der overhovedet findes noget Materiale og i saa Fald hvilket. Saalænge man ikke kan naa den ideale, men i Reglen uigennemførlige Tilstand at have alfabetisk Personregister til alle nævnte Arkivalier, kan man til slige Forespørgsler iøvrigt kun sige: „Kom og se selv.“ Men saa opstaar atter Spørgsmaalet: hvad bliver der nu at gøre, naar Forespørgeren hverken vil eller kan komme?

Herom har Dr. *Overmann* henvendt sig til talrige tyske Arkiver og til sin Overraskelse faaet at vide, at Behandlingen

er yderst forskellig indenfor Rigets Grænser. Nogle Arkiver indlader sig aldeles ikke paa Genealogens Spørgsmaal, men siger: „kom selv“, andre er tilbøjelige til at anse det for en Embedspligt at anstille selv vidtløftige Undersøgelser til Oplysning om det stillede Spørgsmaal, atter andre anbefaler Folk udenfor Arkivets Tjeneste til slige Undersøgelser mod Honorar, men mest udbredt finder Dr. *Overmann* de preussiske Statsarkivers Praksis at anvende knapt udmaalte Tjenestetimer til slige Spørgsmaal, og kun at tillade Undersøgelser derudover, naar en Arkivembedsmand vil overtage Arbejdet udenfor Tjenestetiden mod et Honorar af 3 Mark Timen¹⁾).

Ved den sidste Løsning finder han vel for Arkiverne de Fortrin, at Prisen og Uvisheden om at finde det ønskede kan afskrække den Genealog, der ikke mener det alvorligt med Undersøgelserne, og at Arkivembedsmændene derved vil kunne faa et intimere Kendskab til Arkiverne. Men hvor Arkiverne ikke har stort Personale, maatte Arkivaren selv træde til, og Standens Anseelse kunde let ved Honorarkravet skades, og nogle fristes til at udbytte et saadant Erhverv.

Geheime-Arkivraad Dr. *Grotefend* fra Schwerin, der bl. a. er Genealogerne bekendt ved den praktiske Vejledning, han giver disse i sin lille Afhandling „Über Stamtafeln (mit einem Beispiel: Familie Wachenhusen)“, fastslog, at Familieforskningen havde en høj ideal og sædelig Værd, og at Arkivarerne derfor ikke kunde vægre sig ved at støtte de af Familierne gjorte eller foranledigede Forskninger om Familierne, og forelagde følgende 5 Hovedpunkter, som er særdeles vel egnede til at klare Forholdet mellem Genealogerne og Arkiverne. Det anbefales navnlig enhver Familieforsker at have de 4 første paa rede Haand, inden Arkivundersøgelserne begyndes, selv om det vel ikke fra Arkivernes Standpunkt bør tages som en „conditio sine qua non“, at alle disse Betingelser i ethvert Tilfælde er opfyldte, før Hjælpen maa ydes.

¹⁾ Nærmere Oplysning om de ofte ret strenge Betingelser for at man overhovedet kan faa Adgang til at benytte Arkiverne i Tyskland, se *Deutsche Geschichtsblätter* I S. 184 ff. og Dr. Eduard Heidenreich: *Familiengeschichtliche Quellenkunde*. Leipzig 1909. S. 291—93.

1. En uundgaaelig Betingelse for et Arkivs Benyttelse til Familieforskning er, at det trykte Materiale forud er gennemgaaet.

2. Ansøgeren maa strax nøje angive Formaålet for Forskningen, om denne drejer sig om en Familiehistorie, Opstilling af et Stamtræ, en Stamtavle eller Anetavle eller kun Paavisningen af Nedstamning fra en eller anden bestemt Person.

3. Forud for Benyttelsen af Arkivet maa en genealogisk Oversigt over det allerede bekendte forelægges Arkivet, da Forskningen kun herefter vil kunne ledes paa en praktisk Maade.

4. Undersøgelsen maa ikke begyndes her eller hist paa Lykke og Fromme, men kan kun regne paa Arkivets Hjælp, naar den systematisk rettes fra de nu bekendte Familiemedlemmer tilbage til Forfædrene uden at give egne Formodninger eller Familieoverleveringer utilbørlig Indflydelse. Især maa Arkiverne paa Forhaand afvise de saa ofte tilstræbte Tilknytninger til notorisk allerede uddøde Familier, naar der ikke er tilvejebragt tvingende Beviser for deres Mulighed.

5. Da Familieundersøgelser ifølge deres Hovedøjemed er viet private Interesser, maa Arkivets Assistance, naar det udfordres, vige for Arkivernes Embedspligter eller rent videnskabelige Opgaver. Arkiverne kan derfor tjenstligt kun, saafremt Arbejdstiden og Arbejdskraften tillader det, ofre sig herfor. Yderligere Fremme af Undersøgelserne ved Arkivembedsmændene maa overlades disses personlige Beredvillighed og private Virksomhed udenfor Arkivtiden.

Til disse 5 Theses, som i Praksis i en Aarrække var fulgte i Schwerin, knyttede Grotefend en Bemærkning om, at der sammesteds afkrævedes et Gebyr for genealogiske Forskninger, beregnet paa at erstatte den Tid, som derigennem unddroges Statens Tjeneste, og som i mange Tilfælde havde været et godt Middel til at afskrække de ikke alvorlige Forskere. Os Danske falder det lidt uforstaaeligt, at selv en Mand, der sætter Personalhistorien saa højt som Gehejmearkivraad Grotefend og endog dyrker denne Gren af Historien, har fundet en saadan Afgift nødvendig, der, selv om den ikke er videre høj, gaar ud saavel over den alvorlige Forsker

som over andre. Genealogiske Undersøgelser kan dog ofte, enten man ser hen til deres hyppigste Øjemed, Interessen for Slægten og for ens afdøde Forfædre eller til de mange for det praktiske Liv vigtige Interesser som en hel Slægts Ret til en Arv, Adgang til Adelsrettigheder, Klosterindskrivning o. l., have en ikke mindre Betydning end f. Ex. Indsamlingen af Materiale til en eller anden videnskabelig Afhandling, der kun tjener til Tidsfordriv eller til at skaffe en Studerende en for ham nødvendig Examen.

De, der besværer Arkiverne ved at prøve paa at benytte dem uden at have de fornødne Forudsætninger, uden at kunne læse gammel Skrift eller lign., maa altid kunne henvises til at skaffe sig sagkyndig Assistance, hvis deres Spørgsmaal er for vidtløftige eller meningsløse. Ved at lægge Skat paa en hel Klasse af Studerende, fordi nogle af dem er besværlige, naar man kun at rette Smed for Bager. Det er jo endog ikke ualmindeligt, at de, der har bedst Raad til at betale Gebyrerne, er dem, hvis Undersøgelser giver Almenheden det mindste Udbytte.

Flere andre tyske Arkivmænd sluttede sig imidlertid til Tanken om at finde Genealogernes Fordringer til Arkiverne gennemgaaende for besværlige. Overregeringsraad Dr. *Er-misch* fra Dresden klagede over, at den genealogiske Forskning nu blev drevet rent sportsmæssigt, og sluttede sig nærmere til Overmann end til Grotefend. Professor *Wiegand* udtalte sig mod Arkivarernes Forpligtelse til at bruge en Del af deres Embedstid til at støtte private genealogiske Forskninger. Bibliotekar Dr. *Tille*, der repræsenterede „Zentralstelle für Personen- und Familiengeschichte“ i Leipzig, mente, at det maatte overlades Genealogerne at forske genealogisk. Senatssekretær Dr. *Hagedorn*, Statsarkivar i Hamborg, der som Grotefend til-lagde Familieforskningen stor Betydning, sluttede sig i det væsentlige til dennes 4 første Theser; der burde kræves Gebyr for de stadigt voxende personalhistoriske Undersøgelser, som dog burde gaa i Statskassen, ikke til Arkivembedsmændene Rigsarkivar, Dr. *Secher* meddelte, at man i Danmark stillede sig meget venligt overfor Genealogerne for at

interessere større Kredse for Arkivvæsenet og derigennem at lette Erhvervelsen af Rigsdagsbevillinger til arkivalske Øjemed.

Grotedefens 5 Punkter var ikke opstillede som Genstand for Afstemning, men for at vise hans Standpunkt, og Overmann sluttede Debatten med at fastholde, at det ikke var Arkivarens Pligt at anstille genealogiske Undersøgelser, men han vilde ikke stille sig uvenligere mod Familieforskere end hans Kolleger og henstillede at tage Beslutning i denne Sag ved et senere Møde¹⁾.

Ved den ottende tyske Arkivdag i Lübeck i 1908 blev Spørgsmaalet atter optaget til Behandling. Forhandlingerne indlededes af Senatssekretær og Arkivar i Hamborg Dr. *Hagedorn* ved et Foredrag om det hamborgske Statsarkiv og Personforskningen.

Taleren gjorde først nøje Rede for, hvilke fortrinlige Hjælpemidler for Personalhistorikeren nævnte Arkiv er i Besiddelse af. Med Hensyn til Enkeltheder henvises til Referatet i „Korrespondenzblatt des Gesamtvereins der deutschen Geschichts- und Altertumsvereine“ 1908 S. 446 ff. Naar Forfatteren udtaler sin Formening om, at der neppe i noget andet Statsarkiv findes Kirkebøger forenede i saa stor Mængde, og i Tilslutning dertil meddeler, at Landsarkivet i Kjøbenhavn kun har Kirkebøgerne før 1812 (for Sjælland), maa dog bemærkes, at det vel er rigtigt, at det af Præsten førte Exemplar kun er afleveret til omtrent 1814, men at Doubletexemplaret, der føres af Klokkeren, er afleveret fra Menighederne paa Landet lige til 1891, og i Kjøbstæderne afgives 30 Aar efter at Bind er udskrevet, saa at de tre danske Landsarkiver har Kirkebøger fra de ældste Tider til vore Dage samlede fra hele Riget, et Omraade, der er betydeligt større end Hamborgs.

Hvad Personforskningen angaar, stiller Dr. Hagedorn sig vel theoretisk særdeles velvilligt overfor Interessen for Familiehistorien, idet han citerer Goethes bekendte Linier:

¹⁾ Se nærmere Referat af Forhandlingerne paa Mødet i Lübeck i 1905 i Korrespondenzblatt des Gesamtvereins der deutschen Geschichts- und Altertumsvereine 1905. S. 451—58.

„Wohl dem, der seiner Väter gern gedenkt,
 Der froh von ihren Taten, ihrer Grösze
 Den Hörer unterhält und still sich freuend
 Ans Ende dieser schönen Reihe sich
 Geschlossen sieht.“

men i Bestemmelserne for Hamborgs Statsarkiv har han ikke des mindre indført følgende to Bestemmelser, der i høj Grad indskrænker Menigmands Ret til i dette Arkiv personlig at dyrke sin Interesse for Familiens Historie:

„De i Statsarkivet beroende Optegnelser om enkelte Familier bliver kun forelagt saadanne Personer, som har godtgjort, at de hører til vedkommende Familie eller at de har Interesse i Meddelelsen.

Det for de familiehistoriske Undersøgelser i Betragtning kommende Materiale kan i Almindelighed ikke umiddelbart gøres tilgængeligt for Benyttelse, da det til enhver Tid maa være disponibelt for den Benyttelse, der tjenstligt vil være at foretage. Statsarkivet overtager dog efter Anmodning af Privatpersoner Undersøgelser, tjenende til Oplysning om familiehistoriske Spørgsmaal, og oppebærer derfor et vist Vederlag, der tilfalder Statskassen.“ Arkivaren hævder, at Statsarkivet skal holde Familieforskningen i sin Haand og tage Bestemmelserne om, hvad og hvor meget der skal gøres Forskeren tilgængeligt, han vil ikke anerkende, at enhver som helst har Ret til at se en Families Genealogi. Han tilføjer, at dets Læsestue, som kun er lille, fortrinsvis maa forbeholdes de egentlig videnskabelige Undersøgelser. Specielt m. H. til Kirkebøgerne fremhæver han, at de ligger fjernt fra Læsestuen og kræver en Passeren af 117 Trin, Indvendinger, der synes mindre vægtige i Almindelighed, da man skulde antage, at Læsestuen efterhaanden som Besøgs mængden stiger, i Reglen vil blive udvidet efter de Besøgendes Antal, og ikke efter deres Lærdom, og at de mest benyttede Grupper af Arkivalier praktisk bør anbringes i den største Nærhed af Læsestuen. En mere vigtig Indvending er Slidet paa Kirkebøgerne, men her vil Opsynet kunne føre Tilsyn med en forsigtig Ombladen og Styrelsen drage Omsorg for, at de mest slidte Bøger med Tiden kopieres eller ekstraheres inden det bliver for sent, saaledes at Kopien og ikke Originalen bliver at bruge.

Gives der Arkivalier, som efter deres Øjemed bør staa frit til Tjeneste for alle og enhver, er det dog netop Kirkebøgerne. Det er fortræffeligt, at der i Hamborg som i Danmark er draget Omsorg for, at disse vigtige Bøger bevares ved at samle dem i brandsikre Arkiver. Men Adgangen til dem bør formentlig være saa fri som mulig. Enhver, der kender noget til personalhistoriske Undersøgelser, véd af hvor stor Betydning det er for deres Fremme, at den, der sidder inde med den største specielle Kundskab til vedkommende Slægt eller Klasse af Personer (hvis det f. Eks. gælder om at samle Oplysninger om Præster, Degne, civile Embedsmænd, Gaard- eller Godsejere i en vis Landsdel), selv anstiller Undersøgelsen. Thi den kan ingenlunde altid ventes ført med tilnærmelsesvis saa stort Udbytte af en udenforstaaende Trediemand, selv om denne paa visse andre Omraader maatte besidde større Kundskaber end den søgende Mand af Familien eller Personalhistorikeren. Man kan nok saa meget i Overensstemmelse med den af Grotefend anførte Thesis 3 af den Arkivsøgende forlange en forudgaaende „Oversigt over det allerede bekendte“; det vil være umuligt at udtømme, hvad der eventuelt vil kunne blive af Betydning for Undersøgelsen. Den personlige Gennemgang af Kirkebogen vil endog til Tider kunne skaffe den, der gennem Aars Arbejde kender vedkommende Egn og de der boende Familier ud og ind, et Udbytte, som det vil være Arkivembedsmanden *umuligt* at skaffe. — Det er vel neppe heller venteligt, at de Menigheder, der har afleveret Kirkebøgerne, i Længden vil synes om, at Adgangen til at se disse ikke blot besværes for Menighedens Medlemmer eller andre, der kan have Interesse deri uden let at kunne dokumentere denne, men endog *forbydes* dem, medens kun et Andenhaands Indblik tilstedes — mod et Vederlag til Personer, der ikke har samme Interesse for Sagen som de selv og ikke engang altid samme Forudsætninger for at finde det søgte Resultat.

En anden tysk Arkivembedsmand, som Dr. Hagedorn nævnte Sted citerer, har vist en endnu større Mistillid til eller Uvilje mod Genealogerne ved ikke blot overhovedet at fra-

kende familiehistorisk Forskning al videnskabelig Værd, men endog principmæssigt at forbyde Adgangen til Begravelseslister og andre genealogiske Kilder i det af ham ledede Arkiv, med den Erklæring, at Benyttelsen af dette Materiale førte til „argen Belästigung der Archivverwaltung“.

Det kan selvfølgelig ikke nægtes, at Dilettanter paa det personalhistoriske Omraade kan gøre adskillige urimelige Spørgsmaal, men Arkivembedsmanden kan dog, naar den Søgende personlig henvender sig til ham, i Reglen faa disse ledet i rette Spor eller vise ham Umuligheden af Besvarelsen. Men er Besværligheden ofte større ved Spørgsmaal fra Dilettanter paa alle Omraader, kunde man tænke sig, at tyske Arkivarer med Hensyn til Genealogien vilde paaskønne at faa med Fagmænd at gøre. Men dette er saa langt fra Tilfældet. Hagedorn anvender paa dem Betegnelsen „Berufsgenealog“ som et lidet prydende Tillægsord og siger om dem kategorisk: „In Hamburg werden Berufsgenealogen wenn irgend möglich zurückgewiesen; die Familien sollen sich selbst ans Archiv wenden.“ Og en Skat i Form af Gebyrer lægges, som nævnt, flere Steder paa dem.

I Modsætning til den Stemning, der hidtil havde faaet Ordet og som tyder paa, at ikke faa tyske Arkivmænd betragter Genealoger og Personalhistorikere i Almindelighed som ret besværlige og unyttige Plageaander for Arkiverne, vakte Rigsarkivar *Sechers* Foredrag i Mødet i Lübeck ifjor en stor Opmærksomhed.

Han begyndte med at meddele, at Studiet af *borgerlige* Familiers Genealogi, som først nylig synes mere systematisk dyrket i Tyskland, hos os var meget gammelt, fremhævede Betydningen af adskillige Hovedværker i vor personalhistoriske Litteratur, af Giessings Jubellærere, i hvis Forord Forfatteren betegner den som „bondeagtig, ja gemeen“, som ikke kender mere til sine Forfædre end Faders og Moders Navn, af Biskop Blochs og Pastor Næraas Bidrag til Fyns Stifts Præstehistorie, Erslews Forfatterlexikon, Lengnicks Stamtavler, Fr. og Immanuel Barfods Arbejder og Wibergs Præstehistorie, af Personalhistorisk Tidsskrifts 5 Serier paa 27 Bind, og viser, hvor-

ledes der i Danmark som i Norge i de sidste 25 Aar er udkommet talrige udmærkede udarbejdede Familiehistorier og Stamtavler, og at denne rige Produktion kun er naaet ved den Liberalitet og Imødekommehed, som Personforskningen har glædet sig ved i 50 Aar hos skiftende Arkivstyrelser. Han tilføjer: „Der gives hos os ingen Forfalskere af Stamtavler, selv om der hos os findes baade Mænd og Kvinder, som har valgt det til Levevej at beskæftige sig med Personhistorie og udarbejder Stamtavler og Familiehistorier mod Honorar.“ Træffende tilføjer han i Anledning af Hagedorns før citerede Bemærkning: „Jeg indser overhovedet ikke, hvorfor det skal være mere forkasteligt at dyrke Genealogien som Forretning end at dyrke Historien som Forretning (at være „Berufsgenealog“ end at være „Berufshistoriker“). De fleste Historikere lever dog ogsaa af deres Beskæftigelse som Historiker, af deres historiske Arbejder. Hvorfor skal en Genealog ikke kunne lade sig sine Kundskaber betale uden at skaffe sig et daarligt Ry? Om man tilbyder en Forlægger eller en Familie sit Arbejde, kan dog ingen Forskel gøre.“

Resten af Rigsarkivar Sechers Foredrag har for norske og danske Personalhistorikere baade ved, hvad det i Enkelt heder oplyser om, hvorledes Personalhistorikeren arbejder og assisteres af Arkivembedsmændene i vore Arkiver, og ved Belysningen af tyske Arkivarers forskellige Anskuelser om Principspørgsmaal i Forholdet: „Arkiver og Genealoger“, saa megen Interesse, at jeg skal gengive den in extenso i Oversættelse efter det S. 84 nævnte „Korrespondenzblatt“ for 1908 S. 458 ff.

„Om nu den, der eftersøger en Families Historie, dyrker sine Studier som en Yndlingsbeskæftigelse eller som en Levevej, om han er Udlænding eller Indlænding, har ingen Forskel gjort for vor Arkivstyrelse. Enhver, der alvorligt og samvittighedsfuldt studerer Personal- og Familiehistorie, nyder hos os samme Hjælp og faar de nødvendige Anvisninger paa samme Maade som enhver anden Historieforsker, og om Paavisning af en eller anden retlig Interesse er der aldeles ikke Tale. Det er i saa Henseende heller ikke af nogen Betydning, om vedkommende Forsker beskæftiger sig med

adelige eller borgerlige Familiers Historie, og det maa her [i Lübeck] i denne gamle Hansestad, hvis Historie *Borgere* skabte, betones, at man hos os paa ingen Maade eo ipso betragter Adelen som „Folkets Kærne“ og derfor giver Adelshistorien noget Fortrin¹⁾. Til „Folkets Kærne“ regner vi uden Hensyn til, om han er borgerlig eller adelig, enhver, der udretter noget af Værd for vort Folk. Det forlanges heller aldrig hos os, at Genealogen skal forevise Tilladelse fra den Familie, hvis Historie han vil beskæftige sig med. *Deraf er hos os aldrig sket nogen Skade*, og jeg indser ikke, at noget saadant Forlangende behøver at stilles fra Arkivets Side²⁾. Mod *upassende* Familien skadelig *Offentliggørelse beskytter Straffeloven tilstrækkeligt*, og selvfølgelig bliver Kriminalakter og lignende ikke forelagt den første den bedste. Benyttelsen af alle for hans Formaal anvendelige Fonds staa derfor, saafremt de overhovedet er tilgængelige, aaben for Genealogen. Dette gælder naturligvis især Kirkebøgerne, der som bekendt nu er samlede i vore Landsarkiver³⁾. Ligesaa de for Kultur- og Familiehistorie saa særdeles vigtige Skifteakter. Men ogsaa de haandskrevne personalhistoriske og genealogiske Samlinger i vore Arkiver maa udnyttes efter Behag, saaledes Klevenfeldts, Benzons og andre store haandskrevne Samlinger til

¹⁾ De oplysende Bemærkninger af Foredragsholderen, som herefter tilføjes under Mærket S., findes i nævnte Nr. af „Korrespondenzblatt“ som Noter, og saaledes her: „Da jeg for et Par Aar siden overfor en tysk Kollega udtalte min Beklagelse over, at Skifteakter i Tyskland uden videre gik i Papirmøllen og at dermed en af de vigtigste Kilder for Kultur- og Familiehistorie tilintetgjordes, svarede han mig: „Men vi udtager i Forvejen alt, som angaar Adelen.“ Jeg remonstrerede mod dette Fortrin for Adelen og mente, at samme Hensyn skyldtes de borgerlige Familier. Han svarede: „Sie haben Recht.“ S.

²⁾ Hvem har desuden Kompetence til at give denne Tilladelse? Familiens genealogiske Hoved? Og naar nu det først ved den forestaaende Undersøgelse skal godtgøres, hvem denne er? Skal det være Medlemmer saavel af Spindesiden som Mandssiden? Hvorledes har Arkivaren at forholde sig, naar Familiens Medlemmer ikke er enige? Er ét Familiemedlems Tilladelse tilstrækkelig? Dette synes dog at være den rene Vilkaarlighed. Og hvorledes kan man overbevise sig om, at Flertallet af Familiemedlemmer er enige, naar disses Antal først kan bestemmes ved den forehavende Undersøgelse. S.

³⁾ Se ovenfor.

dansk-norsk Adelshistorie, Lengnicks 77 Kwartbind omfattende Uddrag af en stor Del danske Kirkebøger før 1814, med tilføjede Registre over Familienavne¹⁾, denne Genealogs øvrige efterladte Papirer saa vel som Professor F. Hundrups, der navnlig omhandler de lærde Skolers Læreres Historie, og ligeledes det tidligere genealogisk-biografiske Selskabs og Ordenskapitlets historisk-genealogiske Arkiv, der alle findes i vort Rigsarkiv.

Men ogsaa af de af Arkivpersonalet anlagte Samlinger til Embedsetater, som jeg har omtalt i mit Foredrag paa Arkivdagen i Wien²⁾, bliver der ved forefaldende Lejligheder gerne meddelt Oplysninger, selv om dette Materiale fra Tid til anden vil blive udgivet af Arkivet selv.

Medens vi paa nævnte Maade gerne vil være dem behjælpelige, der dyrker Personal- og Familiehistorien, fastholder jeg, at *Arkivpersonalet ikke maa gøre vedkommende Forskers Arbejde i Tjenestetiden*. Et skriftligt Spørgsmaal besvares uden Gebyr, naar det lader sig gøre ved en kort Tidsanvendelse, men ellers bliver vedkommende henvist til selv at gøre Arbejdet eller at lade det gøre, og man er villig til at være ham behjælpelig med at udfinde dertil egnede Kræfter.

Men ogsaa vort Universitet ser paa den genealogiske Forskning med velvillige Blikke. I nogle Aar er hver Vinter givet ny tilkomne Studenter Orientering paa forskellige Videnskabers Omraader i Kursus paa 2—4 Forelæsninger. I Vinteren 1907—08 har man ogsaa foranlediget, at der af en af vore Arkivembedsmænd i en 4 Timers Forelæsning blev givet unge Studenter Anvisning paa, hvorledes man bedst anlægger genea-

¹⁾ I disse Uddrag er udeladt Bondebefolkningen og i Købstæderne de Borgere, der ikke føre særlige Familienavne, men kun angives med deres Paternymikon, naar det ikke af anden Grund er klart, at de hører til den højere Borgerstand. Man kan vel fremføre, at disse Uddrag er gjorte paa en „uvidenskabelig“ Maade, men at de har været af den allerstørste Betydning for det genealogiske Studium i Danmark, er ikke desto mindre ubestrideligt. Uddragene benyttes stadigt overmaade stærkt, og jeg kan kun raade til at tilvejebringe lignende Uddrag for alle Tysklands Kirkebøger, samle dem paa forskellige Centralsteder og stille dem til almindelig Benyttelse. Bearbejdelsen af Familiehistorien vilde herved faa et stort Opsving. S.

²⁾ Protokolle usw. S. 44, Korrespondenzblatt 1906 S. 325. S.

logiske og familiehistoriske Studier og hvorledes man bedst udnytter vedkommende Litteratur og Arkivalier. Denne Forelæsning blev besøgt af 38 Tilhørere.

Af det anførte vil det være indlysende, at jeg kun i ringe Grad kan føle mig enig med den foregaaende Talers Udtalelser om dette Emne. Saafremt Arkiverne skal tjene historisk-videnskabelige Formaal, bør Personalet ikke henvises til helt eller delvis at tjene deres Underhold ved Arbejder for Forskere af en eller anden Art til Fordel for Staten. Dette vilde efter min Formening være videnskabelig Hoveritjeneste og skaffe Arkivarerne en mere uværdig Stilling end den af Rigsarkivassessor Dr. Knapp saa lavt vurderede lejlighedsvis Beskæftigelse med noget Registratorarbejde. Just at paalægge Arkivets videnskabeligt uddannede Medarbejdere at arbejde for Genealogi og Personalhistorie, ogsaa naar det er dem imod, finder jeg meget uhensigtsmæssigt. Genealogi og Personalhistorie er et skarpt begrænset specielt Omraade; man kan paa dette yde noget udmærket og dog være ubevandret paa den øvrige Histories Omraade. Den ene interesserer Sagen i høj Grad, den anden keder den, og han kan ikke afvinde den Interesse. Jeg selv beskæftiger mig lejlighedsvis ogsaa gerne med Familiehistorie, men som Erhverv eller i Embeds Medfør den ene Dag efter den anden at forfølge familiehistoriske Spørgsmaal for andre, det vilde kede mig uendeligt. Jeg mener bestemt, at det ikke er Arkivembedsmændenes Opgave selv at gøre Arbejdet for Forskeren. De har kun at give Forskeren Anvisning paa, hvor og i hvilket bestemt Arkivfond Materialet vil være at søge til det, han specielt har til Formaal at finde, og at vejlede ham til at benytte vedkommende Hjælpemiddel saaledes, at han kan opgive de specielle Akter, som han ønsker at se. At det i visse Tilfælde er lettere selv at anstille en lille Undersøgelse og angive Resultatet, er en anden Sag. Men man maa under alle Omstændigheder overlade Forskerne selv at overbevise sig om, at de har udnyttet hele det dem tjenlige Materiale i vedkommende Fond. Det er jo overhovedet en Fordring, man stiller til Historikeren, at han selv maa gaa til Kilden. I saa Henseende at ville

være hans Formynder, kan jeg ikke finde rigtigt. Følgen heraf vilde blive *enten* at Forskeren ikke faar alt ham tjenligt Materiale, *eller* at der for Arkivet fremvokser et Arbejde, det ikke kan magte. Jeg henviser eksempelvis til det i al Fald nogle af de Tilstedeværende bekendte Værk af Geheime-Medicinalraad Dr. A. Halling i Glückstadt: „Meine Vorfahren und ihre Verwandtschaften“, Glückstadt 1905, 78 Ark i to Bind meget stort Oktavformat. Dette originale og højst interessante Værk er bygget paa omfattende Arkivstudier for største Delen foretagne i Danmark, fordi de fleste af Forfatterens Forfædre har levet her i Landet¹⁾, og navnlig paa Skifteakter. Forfatteren kunde selv kun nu og da anvende nogle Dage paa Forarbejder i Arkiverne, og han vilde med den Hjælp, som danske Arkivembedsmænd *ex officio* ogsaa efter Indlederens Principer havde kunnet byde, paa ingen Maade have været hjulpet tilstrækkeligt allerede af den Grund, at disse Embedsmænd umulig kunde have tænkt sig, at Stoffet vilde interessere ham i det Omfang, som Værket nu udviser. Det Forfatteren af Arkivpersonalet, hvem Sagen maatte forekomme ret ligegyldig, fremskaffede Materiale vilde selv i det gunstige Tilfælde, at Vedkommende ikke havde haft andet at gøre, være faldet meget tarveligt ud, hvorimod det nu, da Forfatteren havde udsøgt sig en privat engageret og instrueret Medarbejder for Arkivundersøgelser, har ladet sig skaffe tilveje i et overraskende Omfang tilbage til det 16de Aarhundrede. Vedkommende Medarbejder har selvfølgelig, hvor det var nødvendigt, faaet Anvisninger af Arkivembedsmændene, men iøvrigt selv fremsøgt det fornødne af de ham forelagte Aargange af Akterne i vedkommende Fonds. Jeg vælger et Exempel for at tydeliggøre, hvorledes Forholdene stiller sig hos os. Der ønskes Oplysninger om en i det 18. Aarhundrede afdød Person, hvis Dødsaar er kendt eller omtrentlig kendt. Dengang foretoges Skiftehandlingen hos os ikke ubetinget af Retten paa Dødsstedet, men det var herfor afgørende, om den Døde havde en Rang eller ej, om han hørte til den lærde (gejstlige) eller militære Stand, eller om han var Borger eller

¹⁾ Se Anmeldelsen i Personalhist. Tidsskrifts 5. R. 3. Bind S. 177.

Bonde. I sidste Fald atter, om han hørte under en Godsbesidder eller var en Selvejrbonde. Arkivembedsmanden angiver, i hvilket Fond af de efter Proveniensprincippet opstillede Arkivakter vedkommende Skifteakter er at søge, og bringer den Besøgende vedkommende Aargang, eller Del af Aargangen, men overlader ham selv at gennemse Akterne eller mulig dertil hørende Registre. Den, der benytter dem, kan da selv overbevise sig om, hvorvidt det, han søger, findes. Netop fordi han selv maa gøre Undersøgelserne med, lærer han snart at stille sine Spørgsmaal rigtigt, og for Arkivembedsmanden rigtigt at fremsætte sine Ønsker om at faa Akter af det rigtige Fond forelagt. Snart lærer han selv at bedømme, i hvilket Fond det af ham ønskede Materiale er at søge, i hvilket Bind eller hvilken Pakke det maa findes, og han udbeder sig nu kun vedkommende Bind eller Pakke uden at angive, hvad han deri vil søge, ganske som man i et Bibliotek udbeder sig en Aargang af et Tidsskrift. Paa anden Maade vilde man hos os overhovedet ikke kunne magte Arbejdet. I Læsesalen i Rigsarkivet staa 20 Pladser til Benyttelse for Besøgende, og de er ofte alle besatte. I Læsesalen i den paabegyndte Nybygning for Rigsarkivet bliver indrettet omtrent 35 Arbejdspladser for Besøgende. I Værelset for de Besøgende i Landsarkivet for Sjælland m. m. i Kjøbenhavn er 12 Arbejdspladser for Besøgende, som i Reglen alle benyttes. Den største Del af de Besøgende arbejder paa Familiehistorie, og naar Embedsmændene skulde foretage Undersøgelserne fra Begyndelsen til Enden for alle dem, vilde det dobbelte Tal af Embedsmænd ikke forslaa.

Den *norske Arkivstyrelse stiller sig* overfor Familieforskningen som den danske, og naar vi i Danmark og Norge ingen Genealogsvindlere har, saa er Aarsagen netop den, at det overhovedet tilgængelige genealogiske og biografiske Materiale i Arkiverne er til Benyttelse for alle, og at ingen nogensinde er bleven forhindret i enten som Fagmand eller for at tjene sit Brød at beskæftige sig med genealogiske Undersøgelser. Der gives dog lykkeligvis saa mange samvittighedsfulde og ære-kære genealogiske Forskere, at de kan forhindre genealogiske

Svindlere i at komme frem. Existensen af saadanne i Tyskland vilde sandsynligvis ogsaa umuliggøres, naar Arkivarerne ikke antog sig Formynderskabet for den genealogiske Forskning. Befinder man sig end for Tiden i en ubehagelig Overgangstid, forekommer det for Svindlernes Skyld at forbyde den samvittighedsfulde Forsker Adgang til Arkiverne mig at være en ganske forfejlet Stræben efter Konsekvens. Man maa her erindre sig det af Bismarck overleverede Ord af Kong Friedrich Wilhelm IV: „Konsequenz ist zwar eine Tugend, aber die elendste aller Tugenden“. Netop naar man giver Arkivalierne fri til Brug for den genealogiske og familiehistoriske Forskning, og naar det derved gøres muligt at grunde Tidsskrifter for genealogisk og familiehistorisk Forskning, lader tilsigtede Forfalskninger eller utilsigtet fejlagtige genealogiske Tilknytninger sig langt bedre og med større Virkning oplyse offentlig end forhen, og ny Kunstgreb af samme Art sig forhindre. Mange Afhandlinger i det oven nævnte dansk-norske Tidsskrift beviser noksom dette.

En tysk Kollega har overfor mig paastaet, at *borgerlige Familiers Genealogi slet ingen videnskabelig Værd har*, hvorfor Studiet deraf ikke kan gøre Fordring paa nogen Understøttelse fra Arkivernes Side, og formentlig vil flere Arkivarer dele denne Anskuelse. Dog er det en stor Vildfarelse. Jeg erindrer om, at Udforskningen af de for Navnegivelsen til forskellige Tider herskende Principer kun er mulig paa Grundlag af omfattende Forarbejder paa Genealogiens Omraade i alle Samfundets Lag. Saadanne genealogiske Forarbejder vil Kulturhistorikeren selv kun undtagelsesvis kunne samle. Om Navnegivelsen henviser jeg iøvrigt til en Afhandling af den norske Historiker Gustav Storm i „Arkiv for nordisk Filologi IX. S. 199—222, hvis Titel lyder: „Vore Forfædres Tro paa Sjølevandring og deres Opkaldelsessystem.“

Storm paaviser her i Stamtavler over vestgotiske, merovingiske og nordiske Kongeslægter nogle Hovedregler i den for hine Tider gældende Praksis for Navnegivning og viser, at disse Regler hvile paa urgermaniske Forestillinger om Sjølevandringen. Jeg selv vil i en i en nærmere Fremtid udkommende

Afhandling¹⁾ forfølge hine Reglers Anvendelse i østjydske Bondefamilier i det 17. og 18. Aarhundrede og føje en ny Regel til den af Storm opstillede. Men dette lader sig ved Hjælp af genealogiske Forskninger kun gjøre paa Grundlag af Reglerne for Navnegivelse, naar først disse Regler og deres Anvendelser paa de enkelte Tilfælde er tilstrækkelig gennemstuderet.

Af det anførte følger endvidere, at *den* ogsaa overfor mig gjorte *Indvending* ikke er holdbar, at *ganske private Familiers Genealogi ikke angaar andre end Familiernes egne Medlemmer*, og at Arkiverne derfor har at vaage over, at der ikke tilstedes Ubeføjede noget Indblik i en Familiers genealogiske Forhold. Selvfølgelig maa Arkivarerne være opmærksomme paa, at Akter ikke forelægges, ved hvis Benyttelse nulevende Privatpersoner kan krænkes i deres berettigede Interesser, men videre kan ingen Forpligtelse for Arkivarerne gaa, og nogen Interesse gaaende ud paa, at deres Forfædres Genealogi ikke maa udforskes og ikke udnyttes i historiske og kulturhistoriske Øjemed, kan ikke indrømmes nogen borgerlig Familie fremfor de kongelige, fyrstelige og adelige Slægter, med hvis Familieforhold Alverden beskæftiger sig.

Mine Herrer Kolleger! Det kan ikke bestrides, at alle Jærtegn tyder paa, at Bearbejdelsen ogsaa af de borgerlige Familiers Historie i de kommende Aar vil tage et stort Opsving i Tyskland. Men man vil ikke nøjes med de nøgne Stamtavler; man vil ogsaa søge at samle Biografier af sine Forfædre. Man vil stræbe efter at komme lige saa vidt i denne Retning, som man er naaet i Danmark og Norge. Man vil i Tyskland som i disse Lande slutte sig mere og mere til ovennævnte Giessings Ord: „Misere senescit, qui se nescit“. Men en Mand kender først sig selv, naar han kender sine Forfædre og deres Oplevelser. Derfor maa den genealogiske Forskning gives fri, og man maa ikke med den ene Haand tage, hvad der gives med den anden. Arkivarerne maa ganske vist være forberedte paa, at der for dem af Bestræbelserne vil fremvoxe et langt større Arbejde med at hjælpe de Besøgende end man, saa

¹⁾ I „Meddelelser fra det danske Rigsarkiv“.

vidt jeg har forstaaet, i Almindelighed har været vant til at yde i Tyskland.

Jeg vil her slutte med en Bøn om, at man vil vise den samme Velvilje, som de tyske Genealoger kan glæde sig ved hos os, overfor de danske og norske Genealoger og Personhistorikere, ogsaa de „berufsmäsige“, som er tvungne til i Tyskland at søge Forbindelser mellem nu danske og norske Familier og deres tyske Forfædre. Jeg er overbevist om, at de tyske Arkiver under alle Omstændigheder ingen Skade vil tage herved.“

Personalhistorikeren i Almindelighed og i Norge og Danmark i Særdeleshed har al Grund til at være Rigsarkivaren taknemlig for dette vigtige Indlæg i Sagen. At det allerede har vakt stor Opsigt i Tyskland, vil ikke undre. I det store nys udkomne Værk: „Familiengeschichtliche Quellenkunde“, af Dr. Eduard Heydenreich, Leipzig 1909, der ved Lejlighed skal blive anmeldt her, og som iøvrigt med Hensyn til danske Forhold er mangelfuldt underrettet, findes en Del af samme Foredrag trykt (S. 288 f.), og det fremhæves sikkert paa Grundlag deraf, at „Danmark og Norge stiller sig venligere overfor familiehistoriske Studier end Tyskland.“ I en Artikel af Dr. Ernst Devrient, Arkivar for „Zentralstelle für deutsche Personen- und Familiengeschichte“ (i fjerde Hefte af dettes „Mitteilungen“), hvori denne under Titlen: „Die Familienforschung und die Archive“ skarpt imødegaar de tyske Arkivstyrelser afvisende Holdning overfor Genealoger og Personalhistorikere, citeres Brudstykker af Dr. Sechers Indlæg flere Steder som en vægtig Støtte for Personalhistorikernes berettigede Fordringer.

Spørgsmaalet om Forholdet mellem Arkiver og Genealoger er ogsaa ved at blive brændende i andre Lande. Saaledes lyder efter Programmet for den internationale Kongres for Arkivarer og Bibliotekarer i Brüssel i 1910, Dagsordenens Punkt XV for 1ste Sektion (Arkiverne): Jusqu' à quel point les archivistes sont-ils tenus de se prêter aux recherches purement généalogiques?
